

GABONAK ZUMAIA'N

(Orain 80 urte)

AZPEITIA'TAR JULENE ZANAREN IDAZLANARI OARRA

Urteak diralatik, erruz edo erru barik, Azpeitia'tar Julene'gaz zordun aurkitu izan naz:

Gabon batzuetan, Bilbo'ko Erri Irratirako, Doña Juliana'ri itaunketa bat egin gura izan geuntson. Baiña ez neban etxean aurkitu eta Euskalerrri'ko Gabon-ospakizunen gure iratsaio, aal genduanegiz egin bear gendun.

Gero, Doña Juliana'k, Gabon oiturak dirala ta lan bat egiteko bere billa ibilli nintzala jakin eban: baiña ez norako eta zertarako zan. Eta bizkor eta gogotsu, berak oi ebanez, gaur lenengoz agertzen dan lan polit au idatzita ekarri eustan.

Orduan, iñora bialtzeko berandu zanez neu beragaz geratzeko esan eustan eta neuk argitaltzeko, nai nebanez, eta nai neban eran, eskubide guztiakin... Olangoxea genduan gure Doña Juliana!...

* * *

Gauzak txarto asten diranean baiña, alan jarraitzen dabela dirudi: urrengo urtean, argitaltzeko berandu egin jatala esan eusten aldizkarian.

Bialdu neban irugarren urtean, eta eldu zan ala galdu zan, jakin ez gero... Atsekabe andia izan neban eta uste dodanez, berak be bai. Eta orrexek mindu nindun geien...

Doña Juliana'k, bein baiño geiagotan bere kezka au agertu eustan.

Zer dala ta, Jesus Gure Jauna, ain txirotasun aundian jaio izanik, guk Bere jarraitzaileok, orrelango Gabon ospakizunak egiten ete doguzan?...

Ain zuzen be, beiñolako gure irratsaio ori ortik joian: aintziñako gure erri oiturak Gabonetan: sendi barruan, jentil giro ta kristauaz... Eta gaurko kontsumo-gizartean sarturik noraiño garoazan jentilkeriak, kristautasunak bera azpiratzen ez ba'dau.

* * *

Gabonak, jai bereziak, batez be, urtearen barruan joandako adiskide miñak gogoratzeko! Aurtengo Gabonetan, bararizko gomuta maitekorra izan dot gure Azpeitia'tar Julene'rentzat. Eta beragaz batean ezin aitzu, oraintsu joandako beste gipuzkoarra: Xabier Peña! Bata, itxastarra; bestea legorrekkoa. Bata, betidanik ezagutu nebana; bestea, irakasle izan nebana! Biok, euskaldun-langille nekatueziñak eta apalak! Kristau zintzoak! Biok, Bizkaia'ri ainbeste mezede egindakoak! Bizkaia'ri lagundurik, Euskalerrri'ari laguntzen eutsola jakiñik!

MAITENA'K

JANARIAK

Nere adiskide on batek eskatu deustalako biartxo bat egitera noa, Gabon gabeko apartiazaz. Obeto esanda, ni neskatotxoa nintzanean, nere errian, Zumaya'n, Gabon gabean egiñ oi zan apartiazaz.

Ni neuk, ez dakit aberatsen etxietan zelako apartia izaten zan, gu ez gintzazan aberatsak-eta, baiña gure moduko etxietako Gabon-apariak, aldatu eziñeko «menu»au zuan:

«Aza olioak pil-pil,
bixigua zirt-zart,
gaztaiña erreak pin-pan
eta aija gozo-gozo.»

* * *

OSAGILLEARI TA ABADEARI

Au «menu» au, bear-izane-koa zan Gabon-gabeko apartian eta uste dot aundikietxietan be aza-olioak eta bixigua, nai ta nai ezkoak zirala.

Gure amak beintzat Parroku jaunaren eta Osagille jaunaren etxera, baratzan zanik azaburu aundiena ta ederrena, eta bixigu aundi bat bialdu oi zituan Gabon oparizat. (Ai areik bixiguak, pe-zeta batean libra, Zumaya'ko kai-jean (muellan), Gabon-besperan «nai-dozu, nai-dozu» saltzen ziranak, oindiño Zumaya'tik bixigutara kaleruak arrantzara juaten ziranen!)

* * *

JANARI - ORDEZ

Etxeko neskato zarrena nintzako ni joan oi nintzan eroatera, ta osagille jaunaren etxean barrura sartzen ninduen eta sagar gozoz betetako olezko kajatxo bat ematen eusten, baiña amak dirurik ez artzeko esaten euskun beti.

Parroku jaunaren etxean ere, gozoki zerbait eman oi eusten eta Parroku jaunak, ea aitajauna nola zebillen galdetu oi eustan beti, eta «gorantzi asko nere ordezt aitajau-nari» esaten eustan urtetean.

• • •

EGUNARI BEREĀ

Beraz ara emen Zumaya'ko Gabon-aparia oraiñ larogei urte:

Aza-olioak pil-pil,
bixigua zirt-zart,
gaztaiña erreĀk pin-pan
eta aija gozo-gozo,
«egunari bereĀ emoteko»
esan oi zan lez.

Eta biaramonean, adizkide ta senideak alkarri: «Bart apari ona egiñ zenduen?» galdetzean, erantzun oi zan: «Bai jaunari eskerrak, egunari bereĀ emon geuntsan».

• • •

OITURAK

Nire adizkideak jakiñ gura dau ea Gabon gabeko aparitan, siñiskeri-sorginkeri usaiñik eukon gauzik egiten ote zan.

Lenengotan ezetz esan neutson baiña gero oroitu nintzan auxegaz: gure etxean ogi osoa asitzen zan, lengo ogia amaitu barik egon arren eta aitajaunak ebakitzen eustson lenengo zatia, gorde egiten zan urtean jateko.

Gure amak zapi garbi batean batuta jasotzen eban eta nun edo nun gorde, baiña «urrengo urtean», edo aurkitu ez, edo jateko gauza ez zala billatu oi genduan.

• • •

ETXE - APAINKETAK

Berarizko apainketarik etxeetan ez zan egin oi, baiña gure etxean Gabon-gabeko maian berarizko maikozapi bat ipiñi oi gendun, urte osoan ez «San Pedruetan» eta ez «San Telmuetan» aterazen ez zana, nere amandre zanak goruetan irututako ariaz, «Itziar'ko euliak» egiña, eta bira osoan, nere amak, karlisten gerratean, Monja Zarretan izan zan ikastolan egin-dako parpallakaz dotoretua.

Len esan dodan lez, Gabon-gabean bakarrik erabilten genduan maiko zapi ori.

• • •

GAZTAIÑA ERREĀK PIN-PAN

Gaztaiña erreĀk erretzeko danboliña, burdiñezko txapagaz eginda-ko zulo askodun zilindro bat zan, itxi ta edegi egiten zan atetxo bate-gaz.

Gaztaiña gordiñak sartu eta erreĀk atera, emendik egiten ziran. Tramankulo au lagatsetik eskegiten zan, eta azpian sua egin, eta erdi-erditik-edo ardatz burdiñezko bat eban, nai aiña bira emoteko. Birak emon bearrekoak ziran gaztaiñak alde guztietatik berdin erretzeko.

Danboliñeko gaztaiñak, pin! pan! pun! asten ziranean, sua gutxitu eta lantzean bein atera batzuk eta ikusi ea ondo erre ote ziran.

Eta egiten ziranean, jatxi leatze-tik, zapi garbi baten gañera bota, ondo-ondo batu eta sutondoan berotan utzi.

Jan bear ziranean, zapatik atera baiño len *egurrezko* mallu bategaz kolpe batzuk eman, eta zapian bertan atera maira.

• • •

SUTONDOAN

Gaztaiñak, danboliñean erre oi ziran, su ederrean, lenengotan aunditxoa, eta bein tiroka asten ziranean, su txikiagoaz, eta poliki, edo emekiago.

Sukaldean ez zan orduan ez, Ingalaterratik etorritako, sua eskutuan dauan txaparik, eta gitxiago tximist sukaldetik eta butanorik. Jateko guztiak egurraz edo egurrikatzaz egiten ziran.

• • •

IKUSTEN EZ DAN SUA!

Urteak igaroaz, gure etxean ere sartu zan Ingalaterra'tik etorritako sukalde-txapa.

Gure aitajaunak ez eban gura iñundik-iñora ere, sukalde mueta ori etxean ipinterik.

Gure amak, txapa orren baldintza onak esaten eutsazanean, berak *argumentu* au bakarrik erantzuten zion: «Pijo naun ni ikusten ez dan suakin. Ez diñat uste, su orrek berrotutako arpegi gorririk izango degunik aurtengo neguan».

AZPEITIA'TAR JULENE'K